

במרס ביקרתי שוב בווישינגטון. זמן קצר לפני כן אירעה תקרית אומללה ביותר שהיתה עלולה להטיל מעין צל על הביקור שלי: היל-האוור הישראלי הפיל מטוס בואינג-727 לובי שנקלע בטעות לשמי הצי-האי סיני, ו-106 איש נספו. היתה זו אחת מן הטראגדיות הללו שאי-אפשר למנוע אותן כאשר אומה חייבת להיות דרוכה על המוטור יומם ולילה מפני הטרור. קיבלנו התראה שמכינים נגדנו התקפת-התאבדות אפטרית באיזה מקום בישראל על-ידי טרוריסטים שינסו להנהיג מטוס טעון חמרי-נפץ, ולא היה לנו שום חשק להסתכן — אף כי ודאי היינו מקבלים עלינו את הסיכון אילו היה לנו אפילו שמץ מושג שיש בכלל נוסעים במטוס ההוא. אבל הטייס התעלם מכל הנסיונות שלנו לזהות אותו, כמו שהוכח אחר-י-כן כאשר נמצאה "הקופסה השחורה". גם הנשיא ניקסון וגם ועדת-החוץ של בית-הנבחרים הקשיבו מתוך אהדה להסבר שנתתי על מה שקרה ומדוע קרה הדבר, ובתשעים הדקות שביליתי עם הנשיא הוא הבטיח לי שוב בחמימות שהסיוע האמריקאי לישראל יימשך ושנוסף לקבל את תמיכתה של ארה"ב בדרישתנו למשא-ומתן עם שכנינו. אך לא פחות מזה הייתי מעוניינת להסביר את עמדתנו לאומות אירופה, וכאשר הזמין אותי הנשיא של מועצת-אירופה

להשתתף בישיבת האסיפה המיעצת של המועצה בסטראסבור אמרתי שאבוא בשמחה. אולם הפעם לא היה בדעתי לנסוע לפאריז. ביקשתי רק מן השגריר שלנו שיודיע למשרד-החוץ הצרפתי שאני אבקר בצרפת ושלא יתן לצרפתים בשום-פנים את הרושם, לא במישרים ולא בעקיפים, שאני רוצה שיזמינו אותי לפאריז. וכך נסעתי ישר לסטראסבור.

אבל ממש לפני צאתי את ישראל קיבלתי איזה ידיעות מחרידות. מחבלים ערבים הצליחו "לשכנע" את ממשלת אוסטריה שתסגור את מחנה-המעבר של הסוכנות היהודית בטירת שנאו, ליד וינה, שבמשך כמה שנים שימשה תחנה שאי-אפשר בלעדיה בחצי הדרך ליהודים העוברים את ברית-המועצות בדרכם לישראל. לפני שאכנס בפרטי הכניעה הזאת לסחטנות ובפרטים של מה שניסיתי לעשות בנידון, יורשה לי לומר משהו על התפקיד שמילאה שנאו. כפי שידוע עכשיו מן-הסתם לרוב האנשים, הרי אותם יהודים רוסים אמיצי-לב שהרהיבו עוז בנפשם לבקש אשרת-יציאה כדי לעלות לישראל נאלצים בדרך-כלל לחכות שנים על שנים לרשיון הזה. וכשנתנים אותו אין בכלל שום הודעה מוקדמת — רק התנאי הבוטה שהמורשה חייב לעזוב את בריה"מ בתוך שבוע-ימים, או, לכל היותר, עשרה ימים. היו, כמובן, יוצאים מן הכלל; היו אפילו יהודים שאמרו להם שאם רצונם לצאת הרי עליהם להסתלק בתוך שעות ספורות. אבל בדרך-כלל נתונים למבקשי העליה ימים אחדים לסידור כל העניינים האישיים שלהם: לדאוג לאריות אותם חפצים שמרשים להם לשלוח לישראל, להעביר אותם במכס ולשגרם, לארגן את נסיעתם שלהם, לוותר על אזרחותם הסובייטית ולעבור עוד שפע גדול של דיקודקיר-רשמיות אחרים ובתוך כל זה למצוא פנאי להיפרד מאנשים שאותם מן-הסתם לא יראו עוד כל ימי-חיהם. לא כך רוב המהגרים יוצאים את ארצותיהם; זוהי דרך שאינה אנושית ואינה הוגנת; אבל זו הדרך היחידה שבה יהודים יכולים לצאת מברית-המועצות, כאילו הם פושעים פליליים שמגרשים אותם.

התחנה הראשונה לרכבות שמוציאות אותם מעבדות לחירות, על-הרוב בדרך פראג, היא צומת-רכבות קטן על גבול צ'כוסלובקיה—אוסטריה, שבו השלטנות האוסטרית מוציאים בור-במקום את אשרות-המעבר החיוניות המאפשרות לעולים להיכנס לעולם החפשי ולפקידי הסוכנות היהודית, המקבלים את פניהם באוסטריה, לדעת מה מספרם ושמותיהם של היהודים המגיעים ברכבת מסוימת. מן הגבול ממשיכות הרכבות — אשר בהן מדור מיוחד לעולים יהודים — בדרכן לווינה, ושם אוטובוסים עומדים מוכנים להסיע את העולים אל מחנה-המעבר. שנאו, שירה גדולה ומטוחת לבן שהושכרה לסוכנות היהודית על-ידי רוזנת אוסטריה אחת, היתה הרבה יותר מסתם מקום שבו העולים נחים ותופסים שסוף-סוף הם נמצאים בדרכם למדינת-ישראל. במקום הזה אפשר היה לתת לעולים — המבולבלים ותשושי-הכוח — ידיעות על ישראל, למיין אותם לפי מקצועותיהם ולהכין אותם, ולו אך במידה מצומצמת ביותר, לחיים החדשים המזומנים להם בארץ החדשה.

איש לא שהה זמן רב בשנאו. משפחת העולים הממוצעת היתה מבלה שם רק יומיים-שלושה עד שיקחו אותם באוטובוס לגמל-התעופה ולמטוסי אל-על שהביאו

אותם אלינו, כשעודם עייפים אבל משולהבים. אני ביקרתי בשנאו בשנה הקודמת וראיתי במו-עיני את המצב הנפשי והגופני שבו באו האנשים הללו מברית-המועצות, וידעתי כמה חשוב השער הזה לחופשי. אני גם ידעתי שלמעשה אין ליהודים אפשרות לעזוב את ברית-המועצות אלא בדרך אוסטריה, וידעתי שבשביל מיליוני יהודים רוסים שעדיין נמצאים שם שנאו היא סמל של חירות ותקווה.

אבל גם המחבלים הערבים ידעו את כל הדברים האלה, ובסוף ספטמבר 1973 התפרצו שני אקדוחנים לאחת מן הרכבות הללו בדיוק ברגע שנכנסה לאוסטריה, חטפו שבעה יהודים רוסים (כולל זקן בן שבעים ואחת, אשה אחת חולה וילד בן שלש) והודיעו במצח-נחושה לממשלת אוסטריה שאם לא תשים קץ כהרף-עין לסיוע שנתנה לעולים מרוסיה ולא תסגור את שנאו הרי לא די שבני-הערוכה ייהרגו אלא תהיה גם פעולת-תגמול אלימה נגד אוסטריה. לחדרתנו ולתדהמתנו נכנעה ממשלת אוסטריה מיד, בהנהגתו של הקאנצלר ברונו קרייסקי, לקול צהלת-שמחה הן מצד האקדוחנים (שמיד הוברחו ללוב) והן מצד כל העתונות הערבית, שכמעט לא יכלה לכבוש את חדותה נוכח הדבר שקראה לו "מהלומת הקומאנדו המוצלחת על תנועתם של יהודי רוסיה העולים לישראל".

אני הכרתי את קרייסקי זמן רב למדי והיטב למדי. כמה שנים שימש שר-החוץ של אוסטריה, והיינו נפגשים באו"ם. גם הוא היה סוציאליסט, ולמעשה ראיתי אותו בפעם האחרונה במושב האינטרנאציונל הסוציאליסטי שנערך בווינה שנה אחת לפני כן. זכור לי שפעם הזמנתי אותו לבוא לישראל והוא התחיל לגמגם ולהמהם ובכלל נראה אומלל למדי. "אני יודעת בדיוק מה שאתה רוצה לומר", אמרתי לו. "אתה רוצה לומר שאם תבוא לישראל יהיה עליך לנסוע קודם למצרים וליתר הארצות הערביות. אם כן, בבקשה. לא איכפת לנו בכלל מי הולך קודם לאיזה מקום, אבל אנא בוא ובקר אצלנו". ראיתי שהזקל לו מאד שאמרתי זאת בשבילו. "כן, אני אבוא", אמר, והוא בא. כיהודי לא גילה מר קרייסקי שום ענין בישראל, אף-על-פי שב-1974 היה עתיד לבקר אצלנו בראש משלחת של מנהיגים סוציאליסטיים מאירופה. היו באוסטריה הרבה סוציאליסטים שאתם היו לנו יחסים הדוקים הרבה יותר, מהם יהודים ומהם לא, אבל אני רצינית לדבר עם קרייסקי עצמו ולהסביר לו את כל מה שמשמע מסגירת שנאו ומה תהינה התוצאות לא רק לאוסטריה אלא גם ליהודי רוסיה. אמרתי לשגריר שלנו בווינה שישאל את קרייסקי אם יהיה מוכן לראות אותי בדרכי לסטראסבור.

למען ההגינות השלמה, עלי לציין שאף-על-פי שאינני סבורה כי יש בכלל תירוץ מספיק לכניעה לטרור, הרי החלטתה של אוסטריה לא היתה משוללת כל הגיון. קודם-כל, שנאו נעשתה ידועה הרבה יותר מדי, אף-על-פי שכולנו השתדלנו מאד שלא לעודד מבקרים לבוא לשם ולא לעודד את העתונים לכתוב על כך לעתים קרובות מדי, וכל הזמן היו שמועות שהמחבלים יתקיפו אותה. סידורי הבטחון האוסטריים היו באמת טובים מאד; הם קיבלו את פני הרכבות, הם ליוו תחת משמר את העולים לשנאו; על הטירה עצמה היתה שמירה טובה. האוסטרים הגישו עזרה גדולה ביותר במוכן זה והם היו יעילים מאד. אבל אם תיסגר שנאו,

הרי אפשר יהיה לאיים גם על כל מקום אחר שיעמידו לרשותנו. נראה היה לי שאם אוכל לדון בכל זה עם קרייסקי אולי אשפיע עליו שיחזור בו. במתיחות רבה חייתי לתשובה; כאשר באה התשובה התברר לי שקרייסקי לא יוכל לראות אותי בדרכי לסטראסבור אבל הוא יראה אותי כשאחזור.

הכינותי נאום להשמיעו בישיבה של מועצת-אירופה ובו הודיתי למועצה ולפרלמנטים ומפלגות אירופיים בודדים על שנשאו את קולותיהם בדרישה להרשות את יציאתם של יהודי רוסיה ונגעתי בעוד כל מיני נושאים אחרים, כולל סירובן של המדינות הערביות לשאת-ולתת אתנו והסיכויים לקיום-צוות ערבי-יהודי, כפי שראינו אותם. גמרתי את הנאום ההוא בקריאה אל המועצה שתעזור לאפשר למזרח התיכון "לחקות את הדגם שיצרה המועצה עצמה", ודברי האחרונים היו צריכים להיות ציטוט מפי אותו מדינאי אירופי גדול, ז'ן מזנה, שאמר פעם: "השלום תלוי לא בתווים ובהבטחות. בעיקרו של דבר הוא תלוי ביצירת תנאים שאם אינם משנים את טבעם של בני-אדם הרי לפחות הם מנחים את התנהגותם איש כלפי רעהו בכיוון של שלום". נדמה היה לי שהמלים הללו מיטיבות לסכם יותר מכל מלים משלי את מה שמדינת-ישראל רוצה באמת מן הערבים — ומיתר ארצות תבל.

כאשר הגעתי לסטראסבור נדמה היה כבר שתהיה זו שטות גמורה להשמיע את הנאום ההוא. עכשיו היו בפי דברים אחרים, דחופים יותר, לומר למועצה. "אני חיברתי נאום", אמרתי. "אני סבורה שהוא נמצא לפניכם. אבל ברגע האחרון החלטתי שלא לשים ביניכם לביני את הנייר שעליו נאומי כתוב, בפרט בהקשר של מה שקרה במשך היומיים או שלושת הימים האחרונים". והוספתי ודיברתי על ההחלטה האוסטרית:

לאחר שנכשלו בישראל עצמה הביאו הארגונים הערביים, המסתייעים בממשלות ערביות, את הטרור שלהם לאירופה... אני מבינה בהחלט את הרגשות של ראש-הממשלה ושאר חברי-הממשלה בארץ מסוימת האומרים: "אין לנו שום שייכות לסיכסוך הזה. מדוע בחרו בטריטוריה שלנו בטביל המעשים האלה?" אני גם מבינה שממשלה כזאת יכולה להגיע לכלל מסקנה שהדרך היחידה בשבילה להיפטר מכאבי-הראש הזה היא להעמיד את ארצה מחוץ לתחום, בין היהודים (ואז בוודאי לישראלים) ובין למחבלים. זו בחירה שכל ממשלה חייבת בה בימים אלה... אבל לא ייתכן לעשות עסקות עם הטרור. מה שקרה בווינה הוא זה שבפעם הראשונה מגיעה ממשלה להבנה, להסכם, עם המחבלים. עקרון יסודי של חופש תנועתם של בני-אדם הועמד בסימן-שאלה, על-כל-פנים לגבי יהודים, והדבר הזה כשלעצמו הוא נצחון גדול לטרור ולטרור-ריסטים.

האמינו לי, אנו אסירי-תודה ביותר לממשלת אוסטריה על כל מה שעשתה למען רבבות היהודים שעברו את אוסטריה מפולין, רומניה

וברית-המועצות. אבל אם היא החליטה שמוטב לה להוציא טרוריסטים לחפשי ולתת להם כל מה שהם דורשים מאשר לחסל את הטרור, הרי בכך עוררה את השאלה אם איזו ארץ שהיא יכולה להרשות לעצמה להיות מעורבת במתן רשות ליהודים לעבור על אדמתה... יומיים גשארתי בסטראסבור והשתתפתי בארוחות-הצהריים ובארוחות-הערב הנחוצות, אבל כל הזמן היו מחשבותי נשואות לשנאו, וכשהגעתי לוינה פניתי ישר ללשכתו של קרייסקי. ראש-הממשלה מנה לפני את כל הטעמים לכניעתה של ממשלתו לערבים ושאל מדוע אוסטריה צריכה להיות הארץ היחידה שיש לה בעיה של יהודים רוסים? מדוע לא הולנד? גם היא תוכל לתת מעבר לעולים. אמרתי לו שלפי דעתי ההולנדים מוכנים בוודאי לשאת עמו בגטל הזה. אבל הדבר אינו תלוי בהם; הוא תלוי ברוסים. והרוסים הסכימו בשעתו לתת ליהודים לצאת בדרך אוסטריה. אז אמר קרייסקי משהו שאותו באמת לא יכולתי לקבל: "את ואני שייכים לשני עולמות שונים", אמר לי. במסיבות רגילות לא היה לי עוד מה לומר אחרי זה. אבל אני לא באתי לשם בשביל עצמי והייתי חייבת להמשיך בשיחה.

קרייסקי לא זו מעמדתו ביחס לסגירת שנאו. "אני לעולם לא אהיה אחראי לשום שפיכות-דמים על אדמת אוסטריה", חזר ואמר. "צריך לעשות סידורים אחרים." אבל אם אתה תסגור את שנאו, טענתי לפניו, "תתן בזה לרוסים את התירוץ המושלם שלא לתת ליהודים לצאת, כי הם בוודאי יגידו שאם אין אפשרות של מעבר הרי לא ירשו לשום עולים לעזוב את רוסיה." "ובכן", אמר קרייסקי, "אני אינני יכול לעשות שום דבר בענין זה. שיקחו האנשים שלכם את היהודים ברגע שהרכבות מגיעות." "זה דבר בלתי-אפשרי", אמרתי, "כי מעולם אין אנו יודעים כמה יהודים נמצאים בכל רכבת. על-כל-פנים, אינני חושבת שזה בטוח יותר כשעשרות אנשים מחכים בשדה-התעופה למטוס של אל-על שיקח אותם." אבל ראיתי שכל זה הוא ללא הועיל. כל מה שאגיד לא יעלה ולא יוריד. על הכל רצה קרייסקי להימנע מכל צרות נוספות עם הערבים. הודיתי לו על שיקבל אותי ועזבתי.

זמנה מסיבת-עתונאים כדי שנוכל לענות על שאלות, גם קרייסקי וגם אני, אבל כשעברנו את החדר שבו חיכו לנו העתונאים וקרייסקי החזיק את הדלת פתוחה בשבילי, הנעתי בראשי. "לא", אמרתי, "אין לי מה לומר לעתונות. אינני רוצה להיכנס". עד היום הזה אינני יודעת אם הוא דיבר לבדו אל העתונאים או שביטל את המסיבה; ידוע לי רק שהיתה לי הרגשה כאילו פי מלא אפר. אנחנו שייכים לעולמות שונים? הדברים שאמר אלי קרייסקי רק ניסרו וניסרו במוחי. מובן שלא היה לי שום מושג מה צפוי לי בישראל.